

Чарлі, Элджэрнан, развагі

У Беларускім дзяржаўным маладзёжным тэатры з'явіліся "Кветкі для Элджэрнана", якія можна назваць сумеснай беларуска-расійскай творчай працай. Спектакль паставіў расійскі рэжысёр Ягор Равінскі. Мастаком, уключаючы сцэнаграфію і касцюмы, выступіла Марыя Бутусава.

УВЕРЦЮРА

Літаратурная аснова спектакля мае даволі разгорнутую перадгісторыю. Спачатку было аднайменнае апавяданне, створанае ў 1958-м і праз год выдаленае, а ў 1965-м перапрацаванае ў раман. Амерыканскі пісьменнік Дэніэл Кіз выклаў тэкст у выглядзе гэтых "справаздач" зробленага і адчутага героем за кожны дзень. Па просьбе навукоўцаў-эксперыментатараў дзённік вядзе Чарлі, хлопец з затрымкай псіхічнага развіцця, які прагне быць разумным — і ў выніку адмысловай хірургічнай аперацыі становіцца геніем. Дарэчы, Д. Кіз быў яшчэ і філолагам, нейкі час выкладаў англійскую мову ў спецшколе. Змены ў галаве героя відавочныя праз арфаграфію, сінтаксіс, саму пабудову фраз у нататках-успамінах. Крыху аўтабіяграфічнымі былі і абраная тэма павышэння інтэлекту, бо яна зацікавіла аўтара яшчэ ў юнацтве, і многія персанажы спісаныя з тых, з кім ён сустракаўся ў жыцці.

Раман атрымаў экранізацыю, а ў 2017-м расійскі сцэнарыст і драматург Алена Іаос зрабіла паводле яго п'есу, якая і легла ў аснову пастаноўкі. Запрашэнне Ягора Равінскага, які раней ставіў у

Брэсце "Нявольніц" А. Астроўскага, было невыпадковым. Рэжысёр удзельнічаў у творчай лабараторыі, што праводзілася ў нашым Маладзёжным тэатры, прапаноўваў эскіз свайго бачання "Элджэрнана". І праз год калектыў вярнуўся да той ідэі.

Сёння гэты сюжэт успрымаецца не столькі навуковай фантастыкай, колькі глыбокім спазіжэннем псіхалогіі чалавека, роздумам пра суадносіны ў ім свядомага і падсвядомага, інтэлектуальнага і эмацыйнага, розуму "голага" — і аздобленага жывымі пачуццямі. У эпоху гаджэтаў і ўсё большага распаўсюджвання штучнага інтэлекту востра паўстаюць пытанні этыкі навуковых даследаванняў і эксперыментаў, апрабаваных іх вынікаў. Не менш актуальнымі застаюцца тэмы эмпатыі, інклюзіі, суіснавання і супрацоўніцтва звычайных людзей і асаблівых — іншых, "не такіх". Усё гэта закранута і ў спектаклі — мякка, без уціску, ва ўсёй аб'ёмнасці заяўленай праблематыкі, дзе з гумарам, а дзе з непрыхаваным трагізмам сітуацыі.

ДЗЕЯ

"Кветкі для Элджэрнана" немагчымыя без цэнтральнага героя. Увасабленне Чарлі патрабуе вялікага акцёрскага майстэрства, імгненна пераходаў ад аднаго стану да другога — і пры ўсім гэтым цалкам лагічнага адлюстравання няспешнай паступовасці змен у розуме і сэрцы персанажа. А яшчэ артыст павінен валодаць велізарнай вытрымкай, бо спектакль ідзе тры з паловай гадзіны. І Чарлі, за выключэннем двух антрактаў, практычна пастаянна прысутнічае на сцэне. Не менш важным у ролі застаецца натуральнасць існавання, пэўныя фізіялагічныя дэталі, дакладная перадача маўлення, пластыкі чалавека, што мае асаблівасці інтэлектуальнага развіцця. Такі артыст у нас знайшоўся — Анатоль Лагуценкаў.

Як караля грае свет, так і Чарлі — не толькі ён сам, але і яго атачэнне. Спектакль падрыхтаваны ў адным складзе і вылучаецца сапраўднай акцёрскай ансамблевасцю. Многія артысты задзейнічаны адразу ў некалькіх ролях — і робяць гэта блісуча. У пастаноўцы задзейнічаны такія прызнаныя майстры, як

заслужаныя артысты Беларусі Аляксандр Шароў, які цудоўна пераўвасабляецца з працоўнага пяхарні Джымпі ў медсястру Хілду, Яўген Іўковіч, што ўвасабляе то прафесара Немура, то старога бацьку героя, Андрэй Гладкі, харызматычны ва ўсіх чатырох іпастасях, і іншыя. А побач з імі — сёлётнія выпускнікі Акадэміі мастацтваў і БДУКМ Іван Мароз (адразу пяць разнапланавых эпізодных персанажаў), Аліна Акулава і Дзяніс-Аляксандр Нейра-Любецкі (па тры невялічкія ролі). Дар'я Ізмайлава далікатна перадае душэўныя ваганні місіс Кініян — асістэнткі прафесара і настаўніцы Чарлі, у якую ён закаханы. А наколькі яркімі, запамінальнымі паўстаюць старая маці Чарлі (Ганна Лаухіна), яго сястра Норма ці медсястра Люсіль (Любоў Пукіта). Бяжых, прахадных роляў няма. Кожная нават самая маленькая пафарбавана з любоўю і разуменнем свайго персанажа.

Выкарыстанне паваротнай сцэны дазваляе хутка змяняць месца дзеяння. Да таго ж гэты звыклы ў тэатры прыём быццам сімвалізуе тут і розныя жыццёвыя павароты галоўнага героя, і розныя абліччы дзейных асоб, што змяняюцца пад яго ўплывам, і дуалістычнасць Чарлі і Элджэрнана, над якім першым праводзіліся медыцынскія вопыты.

Мышаня з такой мянушкай — вядома, маленькая лялька. Але ў руках артыстаў яна ажывае. Прычым настолькі рэалістычна, што здаецца: можа, і сапраўды гэта нейкая дрэсіраваная жывёла? Метафарай узроўню IQ становіцца не надта доўгая металічная бэлька з падсвятленнем, што прыцягвае ўвагу ў трэцяй дзеі. Кожны яе спуск суправаджаецца скрыгатам, падобным на злом важкай канструкцыі. На іншым полюсе добра распрацаванай фонасферы спектакля — чароўная музыка, якая нагадвае пранікнёнае гучанне калядных званочкаў і быццам адлюстроўвае становячыя стваральныя працэсы, што адбываюцца ў мозгу героя і ўспрымаюцца казачным пераўтварэннем.

Сцэнічная прастора не перагружана. Пры адначасовым існаванні некалькіх лакальных застаёў адчуванне паветра, што дае магчымасць добра ўспрымаць паралельнае дзеянне. Відовішчымі кульмінацыямі, асабліва ў канцы першай дзеі, становяцца пластыка і харэаграфія Кірыла Балтрукова. Таму пажадаем спектаклю выдатнага пракатнага лёсу — у тым ліку гастрольнага.

Надзея БУНЦЭВІЧ
Фота Уладзіміра ШЛАПАКА